

Modul 3 – Med elever på gården

I dette modul ser vi på hvordan øvelser på en gård kan tilrettelægges forskellige aldersgrupper, og hvordan øvelserne kan struktureres og organiseres. Til slut finder du inspiration til hvor du finde flere ressourcer, fx undervisningsmateriale.

Modulets formål

- Del 1 - At reflektere over alderen og alderstilpassede temaer og opgaver
- Del 2 - At planlægge og organisere øvelser på gården som et samarbejde mellem skolen og gården
- Del 3 - Inspiration til hvor du kan finde flere oplysninger

Efter dette modul, har jeg fået ideer og redskaber til...

- At tilrettelægge øvelser på gården i forhold til alderstilpassede temaer og opgaver
- At planlægge i samarbejde mellem skolen og gården og organisere øvelser på gården
- At se muligheder og ideer om hvordan gård-skole samarbejd kan gi læringsfordeler for elever i alle alder.

Del 1 – Alderstilpassede øvelser og opgaver

Som lærer og pædagog mærker du det øjeblikkeligt når det lykkes at skabe en situation hvor børnene/elevne engagerer sig i emnet, oplever at bliver relevant og forståeligt og bliver nysgerrige og vidensbegærlige. At få den type læring til at stemme overens med læreplanstemaerne/fagmål er en kunst i sig selv, men ikke umulig.

Pædagogerne/lærerne har overblik over hvad læreplanerne/fagplaner forudsætter at elevne skal lære, mens landmanden har overblik over gården, årstidene og de aktuelle, konkrete opgaver. Kunsten er at finde et indhold i gårdsøvelserne som tiltaler børnene/elevne og samtidig giver et godt udgangspunkt for læring. Det er vigtigt at reflektere over børnenes/elevnes udvikling, forståelsesramme og hvad de er i stand til at udføre af konkrete opgaver. Vi begynder med de mindste.

Kapitel 1 - Børnehavebørn og eleverne i indskolingen

Selvom der naturligvis er forskel på børn, er der også nogle ting der kendetegner de forskellige aldersgrupper. I det nedenstående har vi samlet nogle af dem:

- **I et med verden:** alting har følelser og sprog, og ikke bare dyr snakker, men også planter og sten. Skelet mellem verden og en selv er endnu ikke klart.
- **Sanseoplevelsene** har stor betydning. At stryge en kanin eller holde en kylling kan være en oplevelse, der er nok i sig selv. Husk derfor at skabe plads og rum til dens slags oplevelser og til at børnene kan hvile i dem.
- Leg er arbejde og arbejde er leg. Leg er ofte en **gengivelse** af det de har oplevet. Efter besøg på gården kan de lege «bonde» eller kanin, kalv, hest i ugevis.
- De **undrer sig** over det de møder og kan have uendeligt med spørgsmål. Deres undring overfor naturen kan være altopslugende og tidløs. Hvor længe kan man følge en myre på stien eller se på en ko som græsser?
- De små har glæde af at gøre ting igen og igen, høre de samme historier, løse de samme opgaver. **Gentagelse** af

bevægelser giver motorisk mestring.

- De er **åbne og positive** overfor det meste og lette at begejstre.

Med udgangspunkt i børn i denne alder er det ikke vanskeligt at forestille sig hvilke oplevelser børnene kan få med hjem fra et gårdbesøg. Gården tilbyder et møde med naturen i en ramme hvor mennesket spiller en afgørende rolle som forvalter. Børnene som oplever bondens omsorgsfulde berøring af dyrene får en bekræftelse på at verden er god. Bonderollen giver uendelige muligheder for leg, fantasi og efterligning. Børnene møder naturens rytmer – dyrenes rytmer, årstidsrytmer og døgnrytmer på gården. Sanserne får mangfoldig pleje og de motoriske færdigheder bliver øvet i mødet med redskaber, terrænet og opgaverne.

For denne målgruppe er det væsentligste derfor at de får mulighed for selv at være med på en måde hvor de kan tage sig tid, fordybe sig i detaljerne eller springe fra når det bliver for meget. Øvelserne skal derfor være lette at gå til, simple at udføre og med god tid.

Hvis det er praktisk muligt kan det være en god ide, at etablere et lille legeområde, evt. graveområde m. små skovle og spande, hø-bunker eller mere gængse legeredskaber, så børnene kan gå på en pause og/eller 'brænde krudt af'.

Kapitel 2 - Mellemtrinnet

Der sker store forandringer når barnet bliver 9-12 år gammel. Kroppen ændrer sig, og det gør deres opfattelse af sig selv også og deres forhold til de voksne. Samtidig er der meget stor forskel på hvor modne børnene er.

- I forhold til elever i indskolingen, har børnene på mellemtrinnet en bedre **kropsbeherskelse**. Grov- og finmotoriken er på plads.
- Elever på mellemtrinnet tager et skridt tilbage, **betragter og overvejer** om de vil eller hvad de vil. De kaster sig ikke ud i alt som de voksne foreslår. De vil vide hvorfor eller selv finde ud af det.
- Verden er skrumpet ind og blevet **«realistisk»** sammenlignet med den tidligere grænseløse fantasi.
- De **ser sig selv** i forhold til andre og lægger mærke til hvordan de skiller sig ud fra andre. De søger en identitet som individer som ikke er givet ud fra familieforhold.
- **Venner** er umådelig vigtige, de bevæger sig ofte i flok og knytter tætte bånd.
- De er **videbegærlige**, nysgerrige og næsten umættelige når noget tænder dem – derfor benævnes mellemtrinnet også som den gyldne læringsalder af mange lærere.
- **Samlere, forskere og opdagere**.
- De identificerer sig ofte med **forbilleder** som de anstrenger sig efter efterligne.
- **Retfærdighed** er et vigtigt princip som de passer på.

Økologiske gårde har en mangfoldighed af forskellige dyr og afgrøder som udgjør en arena hvor mellemtrinselever kan finde opgaver som styrker deres interesse, oplevelse af mestring og behov for identitet. Opgaverne kræver også motorisk færdighed og udholdenhed. Elevernes tørst for at forstå hvordan ting hænger sammen, kan imødekommes ved at følge hele processer i undervisningsforløbene, f.eks. fra skov til bygning af lade eller hønsehus, eller fra korn til brød, og dermed sætte oplevelserne på gården i en større sammenhæng. Mennesker de møder på gården kan blive forbilleder, specielt for elever, som trives dårligt i klasserummet. Som en bonde udtalte efter at have sagt ja til en lille gruppe urolige drenge, «Nu har jeg fået afløsere for flere år fremover».

Kapitel 3 - Udskolingen

For de fleste voksne, er det ikke vanskeligt at huske tilbage til ungdomstiden, omend det kan være krævende for mange. Hvad er det som kendetegner puberteten og hvordan imødekommer man deres behov i en udfordrende fase af livet?

- **Kroppen befinder sig i store ændringsprocesser**. Lemmerne vokser, ukendte kræfter må beherskes, nye kropslugte og drifter gør sig gældende. For drengene bliver stemmeskiftet en ændring som kan gøre livet krævende.
- **Følelseslivet kan ofte beskrives som en bjerg-og-dal bane**. Lærerne fortæller at jakker og hætter bliver umulige at fjerne i klasserummet. Sårbarheden gemmes.

- Tøj signalerer **tilhørsel** og søgen efter **identitet**.
- Eksperimentering med **livstil** (f.eks. vegetar eller vegan) og rusmidler er ikke usædvanlige - grænsesøgende handlinger.
- **Kritiske** overfor meget af det de oplever i samfundet. Vågne overfor uretfærdighed. Passer på at de voksne lever som de prædiker.
- **Skarpe**. Evner at forstå store sammenhænge.
- **Kæmper** for sager de tror på. **Vilje til forandring**.
- Tumler med spørgsmålet: **Findes der en plads i verden til mig?**

Med ungdommens interesse i og intellektuelle modenhed til at gennemskue verden, er økologisk madproduktion et tema som engagerer mange. Når vi dertil kan koble fordybning i miljø- og klimaudfordringene med naturoplevelser og arbejde på en gård, har vi muligheder for at skabe en modvægt til modløshed skabt af de mange katastroferykninger, som ungdommen er udsat for i dag. På en mangfoldig økologisk gård findes også mange muligheder for at få øjnene op for forskellige karrieremuligheder, som de måske ikke havde tænkt på. Oplevelsen af at der er konkret brug for en, og at det er basert på et positivt samarbejde med naturen kan være forløsende for mange unge. Både Montessoriskoler og Steinerskoler har indarbejdet erfaringer med landbrug som en vigtig del af udskolingen.

I den norske bog «Gården som pedagogisk ressource» kap. 10, kan du finde mere om aldersdifferentiering og hvad arbejdet på gården kan tilbyde i undervisningssammenhæng, find den her:

www.livinglearning.org/gardskolearbeid.htm

Del 2 - Organisering af gårdbesøg

Det kan ikke anbefales at prøve at gennemføre et gårdbesøg uden forberedelse og planlægning! I del 2 skal vi se på nogen af de punkter som indgår i organisering af vellykkede besøg.

Kapitel 1 - Samarbejde mellem gård og skole/daginstitution

Vellykkede besøg for børn og unge på en gård er afhængige af samarbejdet mellem gård og skole/institution, dvs. bonden og læreren/pædagogen. Landmanden har overblik over de praktiske muligheder på gården, mens lærerne/pædagogerne kender børnene og har overblik over læreplanstemaerne/læreplanen og læringsmål. Både planlægning og evaluering kræver tid til samarbejde. Derfor er første skridt: **Aftal et møde med tilstrækkelig tid!**

Se mere i den norske bog «Gården som pedagogiske ressource», kap. 7: Hvordan komme i gang, på:

www.livinglearning.org/gardskolearbeid.htm

Kapitel 2 - Udgangspunkt i de praktiske opgaver

Det kan være en god ide at prøve at tage udgangspunkt i forskellige mulige opgaver og øvelser på gården, frem for at tage udgangspunkt i læreplanerne/læremålene. Hvis I prøver at gennemgå alle led i en process, fx så, bruge maskiner, passe dyr, fælde træer, lave regnskab osv, og reflekterer over de kompetencer og viden, opgaven forudsætter – og derefter vender tilbage til fagmålene og læreplanerne, vil I ofte blive

overraskede over hvor mange mål, der kan opfyldes gennem den type praktiske opgaver. Herfra kan I evt. udbygge opgaven, ved fx at sætte den i en større sammenhæng og gennemgå en større process som opgaven er den del af, afhængigt af aldersgruppen. Fordelen ved at gå fra den konkrete opgave til læreplanerne er, at opgaverne ikke bliver opstillede og konstruerede, men tager udgangspunkt i det reelle arbejde på gården.

Kapitel 3 – Praktiske overvejelser

Inddeling i arbejdsgrupper

De fleste opgaver løses bedst i mindre grupper. Afhængigt af arbejdsopgave og børnenes alder, skal I afgøre hvor store arbejdsgrupperne kan være, og det er ofte en fordel hvis læreren/pædagogen allerede har lavet grupperne før de kommer til gården. For de mindste, bør der generelt ikke være mere end 5-10 børn per voksen. På mellemtrinnene kan en voksen gå mellem to-tre mindre grupper. Ungdomstrinnet bør ikke være flere end 2-4 elever i en gruppe.

Redskaber

Gode redskaber i rigtige størrelser og antal er en forudsætning for en god arbejdsopgave. Det er vigtigt med forsvarlig og overskuelig organisering af redskabslageret, og redskaberne bør være gennemset før hvert besøg. Tunge og sløve redskaber bidrager ikke til arbejds glæde.

Lokaler og faciliteter på gården

Der er mange gårde som er så heldige at de har ledige bygninger, der kan bruges til at tage imod grupper fra børnehaver og skoler. Hvis gruppene skal spise indendørs under deres besøg på gården, så er det vigtigt at overveje mulighederne for at vaske hænder. Toiletter er også en udfordring, specielt med større grupper. Før gården går i gang med investeringer, er det vigtigt at gennemtænke eventuelle muligheder for at dele faciliteterne eller opnå samarbejder udover daginstitutioner/skoler, fx med kommunen. Forhør Jer evt. med rådgiverne i kommunen.

Kapitel 4 - At begynde og afslutte et besøg på gården

Uanset alderen og størrelse på gruppen som kommer på gården, er det vigtigt at gennemtænke hvordan man skal tage imod dem. Hvis vejret tillader det kan man samles i en rundkreds på gårdspladsen og sige velkommen. Men det er godt at have en nødplan hvis vejret er for dårligt, fx laden eller andre lokaler, der egner sig til større grupper.

Første besøg på gården

For en gruppe som kommer til gården for første gang er det vigtigt at få en god orientering. Hvad findes på gården, hvad er de forskellige bygninger og hvad bruges de til, hvor gammel er gården og hvor længe har den været i familien, og hvem kommer de til at møde på gården. Måske bruges et besøg på at kortlægge marker, bygninger, åer, dyr og eng? Pauser, fælles bespisning, og generelle regler skal også

præsenteres. De vigtigste regler for eleverne fra mellemtrinnet og opefter bør også hænge et synlig sted, så der aldrig er tvivl om hvad der er tilladt. At ryge i skjul på høloftet er ikke utænkeligt for en ung uden erfaring med et gårdmiljø.

Gengangere

For de som kommer tilbage, er det fint at genoptage trådene fra sidst og knytte an til det, der skal gøres denne gang. Efter at børnene har fortalt det de husker, kan landmanden opdatere dem om hvad der er sket siden sist, f.eks. en nyfødt kalv, afgrøder som er modnet og klar til høst, nye medarbejdere, osv.

At samle trådene ved afslutningen af besøget

Lige så vigtigt som at hilse velkommen, er det at afslutte besøget ordentligt. Alle skal vide når og hvor de samles. Nogle gange kan det være vigtigt at gå hen og se de steder hvor der er blevet arbejdet for at alle skal se og beundre det arbejde børnene har lavet. Andre gange er det nok at høre fra nogen af eleverne om hvordan besøget er gået og hvad de har lært. For en klasse er det også vigtigt at blive anderkent som en gruppe, som kan udføre værdifulde opgaver sammen. Det er gården som takker med en eller flere medarbejdere.

Kapitel 5 - Tilbagemeldinger fra lærer/pædagoger og børn

For at udvikle samarbejdet mellem gården og skolen/daginstitutionen videre, er det vigtigt at vurdere hvert besøg. I planlægningen skal man tænke på hvordan dette skal ske. Med ældre elever er det mulig at få både skriftlige og mundtlige tilbagemeldinger i tiden efter de har været på gården. Hvis lærerne har arbejdet med stil eller rapporter, er det vigtigt at dette også deles med gården og med forældrene. For mindre elever, er tilbagemeldinger gennem forældrene også en stor fordel. Forældrene hører mange ting som måske ikke kommer så tydeligt frem i institutionen/klasse rummet.

Del 3 – Flere ressourcer

Nedenfor finder du en ikke-udtømmende liste over steder, hvor du kan hente yderligere inspiration og hjælp til at planlægge både korte og lange forløb for børn og unge på øko-gårde. I de følgende tre kapitler kan du læse engelske eksempler.

- Landbrug og fødevarer har både konkret hjælp til at skabe kontakt mellem gård og daginstitution/skole, samt eksempler på undervisningsmateriale: <http://skole.lf.dk/>
- <http://okologiiskolen.dk/undervisning/indskoling/>

- <http://havertilmaver.dk/besoeg/skolehaver/>
- https://www.emu.dk/soegning/%C3%B8kologisk%20landbrug?f%5B0%5D=field_omraade%3A5464